PIIPUT-lehti

Kotiseututyötä vuodesta 1956, Warkaus-seura Ry

Puheenjohtajan kynästä:

Identiteetti Varkaus

Alueemme identiteetti on mielenkiintoinen. Sen olemus on jokseenkin jopa mystinen ja ajoittain tuntuu, että liian kaukaa haettu. Ainakin kun keskustellaan nimen Varkaus etymologiasta. Tarinat kätköstä ja aarteesta lienevät useimmalle ainakin pääpiirteissään tutut niin kuin ne ikävätkin versiot siitä todellisesta varkaudesta.

Kerran kuuntelin Yle Vega -radioasemaa enkä ollut varma, ymmärsinkö oikein kuulemaani. Tutkija ja historioitsija keskustelivat eri paikkojen nimistä Suomessa ja Varkauden nimeä johdettiin kyseisessä keskusteluohjelmassa ruotsinkielen sanasta Varg eli susi. Jälleen lisää kysymyksiä syntyhistorian ympärillä.

Ryhdyttyäni Warkaus-seuran puheenjohtajaksi olen törmännyt yhä useammin tilanteisiin, jotka saavat miettimään varkautelaisuutta. Perimmiltään mielläni kaikessa olevan enemmän tai vähemmän kysymys identiteetistä. Kun aikanaan Lindqvisteistä tuli Lehmuksenoksia, ymmärrän, että monesta suomenruotsalaisesta tuntui alastomalta ja jopa kodittomalta ainakin tovin. Hiukan samoja fiboja koen ajoittain, kun mietin omaa identiteettiäni varkautelaisena. Varmuuteni kotiseutumme vaikutuksista minuuteeni ovat jokseenkin epäselvät. Harjoittamani itsetutkiskelu on saanut minut lähinnä yhä enemmän kyseenalaistamaan sitä, mitä varkautelaisuus on kansanpuheessa.

Nykypäivän elämässä kohtaa paljon tilanteita, joissa ihmiset keskustelevat eri puolelta maata tai maailmaa. Haluaisin kertoa heille selväsanaisesti ja piirteisesti kotiseudustani – Varkaudesta. Usein, ainakin vieraalla kielellä on typerää alkaa kääntämään sanaa Varkaus ja pyrkiä sen jälkeen uumoilemaan, mistäköhän nimemme on peräisin. Varkautelaisuus jää usein minun puheissani pelkästään jo tästä syystä kuulijan kannalta mysteeriksi.

Nimeä emme voi muuttaa, ainakaan historian kirjoissa, mutta historiastamme voi oppia. Varkaus oli vielä sisällissodan aikaan Leppävirta. Varkaudessa sisällissotaa ei siis käyty, vaan kaupungissa, jonka nimi tulevaisuudessa olisi Varkaus.

Nimeä tärkeämpää on tunne. Tunne siitä, että kuuluu johonkin. Jatkossa alueellamme on tärkeää, että siellä asuvat, vierailevat ja oleskelevat voivat kokea elämän hyväksi. Näin asioiden tulisi olla jokaisen kotiseudulla. Meidän varkautelaisten identiteetti rakentuu varmasti vahvasti tunteiden varaan. Tuossa tunteessa soisi jokaisella olevan jatkossa tervettä ylpeyttä siitä, mitä edelliset sukupolvet ovat saaneet aikaan, ja tervettä kiitollisuuden velkaa niitä kohtaan, jotka tämän kaiken ovat mahdollistaneet. Ilman heitä ei olisi meitä. Varkauden tulevaisuuden identiteetin tulisi sisältää ajatus siitä, että me haluamme olla jatkossakin vahva toimija alueella. Lisäksi identiteetin soisi sisältävän ominaisarvoja, jotka luovat kunniaa arvokkaalle menneisyydellemme. Olemme olleet jo riittävän kauan nimemme vankeja. On koittanut aika kääntää kolikkoa ja katsoa, mitä kaikkea hyvää meistä löytyy. Turha vaatimattomuus on pahasta, mutta liian leviästi ei kannata myöskään paikalle marssia.

Ensi vuosi on tulevaisuuden identiteetin rakennusvuosi. Warkaus-seura kutsuu mukaan kaikki varkautelaiset tulevaisuustalkoisiin osana Suomi 100 -juhlavuotta!

Hyvää syksyä!

Jaakko Ikonen

Parranajoa ennen ja vielä nykyisinkin

Sirpa Ollikainen

Useimpien miesten aamutoimiin kuuluu parranajo. Egyptiläisistä seinämaalauksista siitä löytyy kuvauksia jo 5000:n vuoden takaa. Silloin ajovälineenä käytettiin mm. piikiveä ja simpukoiden kuoria. Rikkaat käyttivät ajovälineinä kullasta ja pronssista taottuja pyöreitä levyjä.

Myöhemmin keksittiin partaveitsi. Se olikin ainoa parranajoväline 1800-luvun puoliväliin saakka. Silloin keksittiin kaksiteräiset partahöylät, jotka ovat edelleen käytössä. Me kutsumme niitä partakoneiksi. Sähköinen partakone keksittiin v. 1926.

Partaveitsellä on edelleen uskollinen käyttäjäkuntansa. Sekä veitsen kunnossapito että ajo vaatii aikaa vievää opiskelua, mutta tulos on palkitseva niin iholle kuin miehen huolitellulle ulkonäöllekin. Partaveitsi on teroitettava pari kertaa vuodessa, tarpeen vaatiessa useamminkin. Ennen lähes jokaista ajokertaa veitsi stropataan, viimeistellään ajoa varten käyttökuntoon yleisimmin parkitsemattomasta nahasta valmistetun nahkaremmin avulla.

Ajoa varten kasvot kostutetaan tai kevyesti öljytään, jotta parta tai sänki pehmenee. Sitten iho vaahdotetaan joko parta- tai saippuavaahdolla partasudin avulla. Hyvän lopputuloksen saamiseksi suoritetaan useita ajoja. Ensin ajetaan ns. myötäajo ylhäältä alaspäin, sekä posket että kaula. Vetojen välissä veitsestä pyyhkäistään vaahto pois. Sitten vaahdotetaan kasvot uudelleen, ja suoritetaan ns. vaaka-ajo. Posket ajetaan sivuilta keskelle. Jälleen vaahdotetaan ja ajetaan ns. vasta-ajo. Kaula ja posket ajetaan alhaalta ylöspäin. Vielä vaahdotetaan nenän alus ja ylähuulten ympäristö viistosti sivulta keskelle. Sitä kutsutaan viiksi- tai viistoajoksi. Kasvot kuivataan pyyhkeellä ja levitetään iholle partavoidetta tai -balsamia, ja lopuksi partavettä. Tulos on mallikelpoinen!

Kuvan välineet ovat Varkauden museon kokoelmista. Mukana on partaveitsi, nahkainen stroppausalusta sekä teroitusta varten teroituskivi. Veisen on lahjoittanut Rosa Nikkinen v. 1957 ja sudin Anna-Liisa Perankoski v.1988. Stroppausalusta ja teroituskivi ovat museolöytöjä, niistä ei ole vastaanottotietoja. (Kuva: Varkauden museot/Tuomas Toratti.)

Uudet jäsenet – liittykää laatuseuraan! Warkaus-seura toivottaa hyvää syksyä. www.varkaus-seura.fi

Kuulumisia Kajaanista

Teksti: Sirpa Ollikainen, kuvat: Jaakko Ikonen

Kotiseutuliiton vuosikokous meneillään.

Kajaanissa vietettiin 4.–7.8. Suomen Kotiseutuliiton Valtakunnallisia kotiseutupäiviä, ja 5.8. oli Kotiseutuliiton vuosikokous. Kajaani on kaunis, vireä ja kehittyvä kaupunki, joka on **Pietari Brahen** toimesta perustettu v. 1651. Päivien aikana vallitsi Suomen kesä, siis aurinkoa, sadetta ja tuulta, lämmintä ja viileää.

Kotiseutuliitto palkitsee vuosittain muutamia yhteisöjä ansiokkaasta edellisen vuoden toiminnasta. Palkintojen jako suoritetaan vuosikokouksen alussa. Vuoden kaupunginosa-palkinto luovutettiin Porin Reposaarelle, ja Vuoden kotiseutuyhdistyspalkinto Haapajärvi-Seuralle. Kotiseutupäivien avajaisissa Raatihuoneen torilla julkistettiin Vuoden kotiseututeko. Palkinto luovutettiin **Saimi Hoyerille** ja **Janne Leinoselle** Punkaharjun entisen Valtionhotellin kunnostamisesta. Kajaanin kaupungin vastaanotolla luovutettiin Kultainen ansiomerkki kajaanilaiselle **Maija Rissaselle.** Kotiseutuliiton korkein tunnustus, Kotiseututyön ansiomitali, luovutettiin kymmenelle ansioituneelle kotiseututoimijalle. Mitalin saajien joukossa ei tällä kertaa ollut pohjois-savolaisia. Myöntämisperusteina on mm. maakunnalliset tai valtakunnalliset ansiot kotiseututyössä tai merkittävät ansiot paikallisessa kotiseututyössä. Lisää palkituista ja palkitsemisperusteet ovat luettavissa osoitteessa www.kotiseutuliitto.fi. Vuosikokouksessa julkistettiin uusi Kotiseutuliiton rintamerkki, joka luovutetaan valtuustotyönsä päättäneille valtuutetuille. Nyt merkit luovutettiin kuudelle valtuustotyönsä päättävälle valtuutetulle.

Kotiseutuliiton vuosikokouksen puheenjohtajana toimi Kajaanin kaupunginjohtaja **Jari Tolonen.** Kokous sujui reippaasti. Keskusteluja oli vähän, eikä äänestyksiä ollut lainkaan. Keskusteluja käytiin Seminaarissa ja Keskustelukammareissa.

Warkaus-seura ry:n valtakirjalla varustettuna edustajana oli puheenjohtaja Jaakko Ikonen.

Eri alueet ehdottavat edustajaehdokkaansa vuosikokoukselle, joka valitsee valtuutetut erovuoroisten tilalle. Valtuustossa on 30 jäsentä, joista puolet on vuosittain erovuorossa. Pohjois-Savon edustajana toimii toista 2-vuotiskauttaan **Jyrki Haapala.** Valtuutetun toimikausi alkaa ja päättyy vuosikokouksessa. Uudet valtuutetut kuin koko valtuuston kokoonpano löytyy Kotiseutuliiton sivuilta.

Suomen Kotiseutuliiton tulevan toiminnan päälinjoiksi hyväksyttiin seuraavat asiat: 1. Kotiseututyö 100-vuotiaassa Suomessa. 2. Kulttuurisesti monimuotoinen Suomi ja suomalaisuus. 3. Asukkaiden osallistumisen vahvistaminen. 4. Uudet toimintamuodot kotiseututyössä.

Kokouksessa laadittiin julkilausuma tiedotusvälineille. Se on luettavissa myös näillä sivuilla.

Valtakunnallisten kotiseutupäivien teemana oli Tienviitta tulevaisuuteen. Teemaa pohdittiin niin yhdistysten, maakuntien kuin Kotiseutuliiton ja koko Suomen näkökulmasta monissa yhteyksissä. Joka tilaisuudessa tuotiin esille maakunta, Kainuu, jonka keskuspaikka Kajaani on. Korostettiin maakunnan yhtenäisyyttä ja yhteisiä tavoitteita. Seminaari ja Keskustelukammarit olivat antoisia. Ne antoivat ajattelemisen aihetta oman yhdistyksen toimintaan.

Päivien aikana vieraille tuli selväksi, että Kajaani on sekä **Eino Leinon** että **Elias Lönnrotin** ja Kalevalan kaupunki. Musiikkinäytelmä Laulavia latvoja – syviä juuria, Eino Leino ja kotiseutu oli Kainuun Eino Leino -seura ry:n tuotantoa. Siinä kuvattiin Eino Leinon elämä. Musiikkina oli uuden sävellysasun saaneet Eino Leinon runot. Koskettavaa katseltavaa ja kuunneltavaa! Kotiseutugaalassa musiikista vastasi Panleino-kvartetti. Se lauloi Eino Leinon runoja vanhoilla, tutuilla sävelillä. Nostalgista!

Kotiseutugaalassa tuli esille Kajaanin kaupungin tunnus, joka on terva. Tervaa kuljetettiin 1700–1800-luvuilla soutamalla Ouluun. Terva oli kysyttyä tuotetta, joten menekki oli taattu ja tuloja kertyi. Illallisella nautittiin tervaleipää poro-juustoleipäkeiton kera ja lopuksi kahvia tervakonvehdin kera! Myös tervanpolttoon oli mahdollisuus tutustua, samoin kuin seurata tervasoutunäytöstä Tervakanavalla ulkomuseoalueella.

Toinen kaupungin tunnus on keskelle Kajaanin jokea rakennetun linnan rauniot. Linna rakennettiin v. 1604 ja se tuhoutui räjäytyksessä v. 1617. Yön pimetessä oli mahdollista joen partailla seurata näytöstä linnan valtauksesta ja nähdä linnan pyrotekninen räjäytys. Tykit paukkuivat niin, että monet kaipailivat korvatulppia!

Erilainen elämys oli koettavissa Ekumeenisessa jumalanpalveluksessa Rantapuistossa. Ensin oli 45 minuutin mittainen luterilainen palvelus ja heti perään samanmittainen ortodoksinen palvelus. Mukana oli molempien seurakuntien kuorot, jotka yhdessä esittivät kaiken musiikin. Kokemus oli kaunis ja liikuttava. Sääkin oli suosiollinen, ja aurinko paistoi! Aivan lopuksi lähetettiin seppelpartio sankarihaudoille.

Kuvia Kotiseutupäiviltä löytyy Kotiseutuliiton sivuilta www.kotiseutuliitto.fi.

Kajaanin kaupunkiin ja ympäristöön oli mahdollisuus tutustua retkillä.

Vuoden kuluttua, 10.–13.8. vietetään Valtakunnallisia kotiseutupäiviä Jyväskylässä, ja vuosikokous on 11.8. Tällaisten päivien parasta antia on muiden samanhenkisten ihmisten tapaaminen, keskustelut, kokemusten vaihtaminen ja yleensä yhdessä oleminen. Siitä saa uutta puhtia omaan toimintaan!

Kotiseutupäivien avajaisjuhlallisuuksia Raatihuoneen torilla. Ruotsalaiset sotilaat esiintyvät linnan valtaus- ja räjäytysnäytöksessä.

Julkilausuma

Suomen Kotiseutuliitto

Suomen Kotiseutuliiton vuosikokous 5.8.2016

Suomen Kotiseutuliitto haluaa nostaa identiteettityön keskeiseksi osaksi alueellista elinvoimaisuuden kehittämistä sekä kannustaa tulevia maakuntahallintoja ottamaan paikalliset ja alueelliset toimijat mukaan kehittämistyöhön.

Suomen Kotiseutuliiton vuosikokous antoi Kajaanissa perjantaina 5. elokuuta julkilausuman, jolla se haluaa kiinnittää maamme aluehallintoa uudistavien tahojen sekä tulevien alueellisten toimijoiden huomiota identiteettityön keskeiseen rooliin alueiden elinvoimaa kehitettäessä.

Nykyisessä alueiden kehittämistä koskevassa laissa on maakunnallisten liittojen roolissa korostunut maakunnallinen kaavoitus ja aluekehitys. Alueellisen toiminnan yhdeksi tehtäväksi on laissa kirjattu kulttuurin edistäminen, mutta käytännössä tämä työ on ollut liittojen oman aktiivisuuden varassa. Yhtään aluekehitystehtävien merkitystä väheksymättä on todettava, että maakunnallisten liittojen rooliin on jäänyt huomattava aukko, kun liittojen tehtäväalueita kirjattaessa ei ole kiinnitetty huomiota alueelliseen identiteettityöhön.

Käynnissä oleva maakuntahallinnon uudistus tarjoaakin hyvän mahdollisuuden ottaa alueellisiin identiteetteihin ja kotiseutuun sitoutumiseen liittyvät voimavaratekijät jälleen maakunnallisen kehittämistyön keskiöön. Suomen maakunnat heimoineen ovat jo yli 140 vuoden ajan kuuluneet kansalliseen kuvastoomme ja yhteiskunnan voimakkaan modernisaation jälkeenkin kansalaiset kokevat maakunnallisen sitoutumisensa eläväksi ja voimakkaaksi.

Maamme hallituksen alueellisen tehtävänjaon linjauksessa (5.4.2016) maakunnille tulee jälleen vastuuta maakunnallisen identiteetin ja kulttuurin edistämisestä. Käytännössä tähän vastuualueeseen kuuluvina maakunnallisina tehtävinä hallitus on kirjannut kulttuuriympäristön hoidon sekä maakunnallisen identiteetin, elinvoiman ja kulttuurin sekä hyvinvoinnin ja liikunnan edistämisen.

Suomen Kotiseutuliiton vuosikokous pitää näitä hallituksen kirjauksia merkittävinä siksi, että niissä tunnistetaan ja tunnustetaan alueellisen perinnetyön sekä muiden kulttuuriharrastusten ja kansalaistoiminnan merkitys aluekehittämisessä. Liitto pitääkin tärkeänä, että tulevat maakuntahallinnot ottavat hallituksen kirjaukset huomioon ja varaavat kehittämisresurssia myös kansalaistoiminnan edistämiseen alueellaan. Maakuntahallintojen on käynnistettävä yhdessä alueidensa kuntien ja muiden toimijoiden kanssa pitkäjänteistä kehittämistyötä, jossa paikalliset ja alueelliset toimijat voivat osallistua maakuntiensa elinvoiman vahvistamiseen.

Suomen Kotiseutuliitto on kotiseututyön valtakunnallinen keskusjärjestö ja maamme suurin kulttuurialan kansalaisjärjestö, jolla on noin 850 yhteisöjäsentä ja 220 henkilöjäsentä. Liiton yhdistysjäsenkentässä toimii noin 150 000 aktiivista kansalaista. Kotiseutuliitto on aktiivinen paikallisuuden puolestapuhuja, joka edistää monimuotoista suomalaista kulttuuria ja paikalliskulttuurien arvostusta, kehittää ja tukee kotiseututyötä sekä palvelee jäseniään kotiseututyön etujärjestönä.

Kajaanin ev.-lut. kirkko, joka on rakennettu v. 1896.

Kajaanin linnan (1604–1716) rauniot.

Yhdistykset, järjestöt!

Suomi 100 Juhlavuoden odotuksessa
ja Juhlavuonna 2017
Såltin Sali Kotiseutukeskuksessa
on käytettävissä ilman korvausta.
Såltin Salin varauskirja on
LakiMajakassa, Ahlströminkatu 10,
puh. 0403744158

Lisätietoja Såltin Salista:
www.warkaus-seura.fi/ Såltin Sali

Ravintola
TYYSKÄNHOVI
Wredenkatu 4
puh. 040 717 8491

Avainasioissa apu löytyy
täyden palvelun lukkoliikkeestä
LUKKO-SUTELA
Höyrisentie 2, 76100 Pieksämäki.
Puh. 015-228 990
www.lukko-sutela.fi

Kukkivan kasvin arvoitus

Teksti: Sirpa Ollikainen,
kuvat: Vesa Moilanen

Kotiseutukeskuksen pihalla on samassa paikassa kukkinut keltakukkainen kasvi ainakin 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Kukka on kuin niittyleinikillä, mutta lehdet erilaiset. Etsin sitä kasvikirjoista, mutta en löytänyt, eikä kukaan tuttavistanikaan sitä tuntenut.

Kolme vuotta sitten toukokuun lopulla olin käymässä Porvoossa. Vierailimme Runebergin kotimuseossa, ja sen pihalla samon kuin kadun varressa kukki sama kasvi. Taitoin siitä yhden, ja kysyin henkilökunnalta kukan nimeä. Lopulta ruotsalaisesta kasvikirjasta löytyi sekä ruotsinkielinen että latinalainen nimi. Kirjoitin ne lapulle muistiin. Oksan kukkineen laitoin kalenterini väliin, jossa se on edelleen. Lappu vain ei ole tallessa. Kotona asia unohtui.

Kun kesällä uusittiin Kotiseutukeskuksen piharakennuksen katto, jäi ”kukkapenkki” lautojen ja muiden tarvikkeiden alle. Kuvittelin kasvien tuhoutuneen, ja harmittelin asiaa. Nyt siivouksen jälkeen huomasin kasvin nousseen esiin, ja siinä oli muutama kukkakin. Taitoin yhden kukkivan varren, ja vein sen **Nea Ikoselle,** hän kun on porvoolainen. Kerroin tarinani, ja hän lupasi selvittää kasvin nimen. Eipä aikaakaan, kun sain tiedon.

Kaiken taustalla on toinen tarina. Tyyskänniemen ensimmäisen isännän, tohtori **Sannfrid Hällströmin** nuorin poika, **Hannes Hällström,** vietti lapsuutensa ja nuoruutensa Tyyskänniemessä. Hän opiskeli lääkäriksi Helsingissä. Usein kesäisin hänellä oli seuranaan opiskelutovereitaan tai serkkujaan. Hanneksen äiti, **Anna,** rakasti puutarhaansa ja kukkapenkkejään, lisäsi kasveja ja hoiti niitä huolella. Kesällä 1883 Hanneksen serkku, **Hannes Winter,** toi Anna-tädille tuliaisiksi Helsingin yliopiston kasvitarhan puistosta keräämiään harvinaisten kasvien siemeniä. Ne sitten kylvettiin pihamaalle suojapaikkoihin.

Tohtori Hällströmin jäädessä eläkkeelle pariskunta muutti v. 1888 Helsinkiin. Valmistuttuaan Hannes sai viran Savonlinnan piirilääkäriksi, ja oli siellä eläkkeelle jäämiseensä saakka. Silloin poismuuttaessaan v. 1938 hän teki vaimonsa ja nuorimman poikansa kanssa laivamatkan Varkauteen. Hän halusi vielä kerran nähdä lapsuutensa ja nuoruutensa paikat. Tyyskänniemeä isännöi tohtori Såltin, joka oli Hannekselle entuudestaan tuttu. He katsastelivat paikkoja. Ihmeekseen Hannes huomasi pihalla kasvavan kasveja, joiden siemeniä he olivat lähes 50 vuotta aikaisemmin pihalle kylväneet.

Hanneksen perheellä oli koti Helsingissä, mutta kesällä 1941 he joutuivat lähtemään evakkoon tuttuun pappilaan Jalasjärvelle. Siellä Hannes kirjoitti laivamatkasta Savonlinnasta Varkauteen sekä kertoi muistojaan niin ympäristöstä, perheensä elämästä kuin kodistaankin. Noissa muistelmissa hän kertoo kasvinsiemenistä ja mainitsee viisi löytämäänsä kasvia latinalaisilla nimillä. Yksi noista hänen kirjoittamistaan nimistä on Chelidonium majus. Suomalainen nimi on keltamo. Juuri keltamoita kasvaa Kotiseutukeskuksen pihalla. Lienevätkö v. 1883 kylvettyjen siementen jälkeläisiä, ja niiden, jotka kukkivat vielä v. 1938. Mikäli ovat, niin nyt niiden kylvämisestä olisi kulunut 133 vuotta. Uskomatonta!

Keltamo on unikkokasveihin kuuluva kasvi. Sen korkeus on 40–60 cm. Kukat ovat kirkkaan keltaiset, ja niissä on neljä terälehteä. Kasvin varsi on tukeva, ja taitettaessa siitä valuu oranssin väristä maitiaisnestettä. Lehdet ovat päältä kellanvihreät ja alta siniharmaat. Hedelmä on pitkä ja hoikka kota. Samassa kasvissa on yhtä aikaa sekä kukkia että hedelmiä. Keltamo kasvaa lähes koko Euroopassa, mutta ei pohjoisessa. Suomessa se kasvaa etelässä, joskin Satakunnassa, Hämeessä ja Kymenlaaksossa sitä on tavattu.

On tutkittu, että munkit lienevät tuoneet sen 1400-luvulla lääkekasviksi. Se on siis muinaistulokas. Lääkkeenä sitä on käytetty keitettynä, voiteena, puristemehuna ja jauheena. Sitä on käytetty silmäsairauksiin, virtsaamisvaivoihin, maksatauteihin, hammassärkyyn, hinkuyskään sekä pisamien, känsien ja syylien poistoon.

Kaikki keltamon osat ovat myrkyllisiä. Maitiaisneste voi aiheuttaa kosketusihottumaa.

Kasvista on keitetty myös väriainetta lankojen ja kankaiden värjäykseen.

Nyt on yksi kasviarvoitus ratkaistu. Milloinkahan löytävät jäljellejääneet neljä muuta nimensä?

